

XONTON NYO

Xonton nó nyó, alenu xóntón cé dje
Adán gbo me hwenu wè xóntón nó nyó.

E dè : asi e tó zón glè,
bò awonò-bokónò zón glè tòn.
cóbò alenu xóntón ló zón glè tòn.
Yè kplé zón glè mì Ajà 'xi gbé nẹ.
Un lín tamè bo mò tóví cé nẹ :
"Ényi towe, ani a nà yí d'è mè ?"
É dè nye ni yì bokónò sin glè;
Bokónò ka na Fa tón mì,

Un yì zun me bo mò kpòli dagbe.
Nye dè gbedé, nye un kun na yì o,
Bokónò ka na Fa tón mì,
co un kun mò me e na dà nù nu mì o.
Alenu xóntón ka d'asi tòn,
co un kun mò me e na dà nù nu mì o.
Kpón asi e tó na vì tón mì,
bò un go sin gle (un) nó mò nù bo du né
Un na gbó bó yì asi e tó gle,

Un kun xwè gle tòn zòn agbà bo yì o.
Mó wè un dè , bo só tu cé kpla,
tu cé kpla bo jè gbèxa dé,
gbèxa ten dé mò (a) téngbé ka dan,
bò, un dà tu gbawùn bo hù agbanlin.
Nye hù sinhwle só nyì gbèxa tén dé,
Nye hù sinhwle bo só gbèhan gba na.

Un zòn mò bo yì asi e tó glé mè,
un yì, b'è dè : "Vì 'su ko wa gle à ?"
Un dè : "een, mì ko jà glè,
Fyósi un jà glè me bò xo ka d'è wu.
Afónnu ó a sè tu cé gbé à ?
Hwenu gan 'tón ka dè nà xo wè né ó ?

Nye d́esu nyí gb̀enyat́ kaká ́,
nye d́esu kón nó nyà gb̀e kaka ́,
nye d́esu kón nó nyà gb̀e cé dodo,
un nɔ̀ yì zun mɛ do nó hù agbo ce wa né,
zun mɛ bo nɔ̀ hù agbanlin wa né.

Un na jà gle bo z̀n agbà bo wa à ?
Un na jà gle bo z̀n agbà bo wa à ?
Asi e t́ gle bo z̀n agbà bo wa o.
M̃ wè un d̀ bo só tu cé kpla,
tu cé kpla bo jè gb̀xa tén d́,
gb̀xa tén d́ bo mò t́ngbé ka dan
b̀ un dà tú gbaẁn bo hù gbét́,
Éné wè un lín b̀ d̀ a na wá sé xa mì.

B̀ asi e t́ ĺ ka bé jl̀ :
”Un wa z̀n glè, un z̀n mɛ d́ hù wè a ?
Tón sin gle ce m̀, nùhénglét́,
Agbomé glé ́, kun nyi Kana glé o,
A g̀n gle ce ́ yè na lé nu mì.”

Un z̀n mɔ̀ bo yì bokónó sin gle m̀.
Un yi b'è d̀ : ”Favi ko wa gle à ?”
Un d́ ɛn, mì ko wa glè,
Fyɔ̀si un jà gle mɛ b̀ xo ka d́é wu.
Hwenu mì ka fón bo ka jà gle wè
Un lín tamɛ na hù agbanlin,
B̀ tú d̀ nú gbawun, b̀ un hù gbét́.
Éné wè un lín bo d̀ a na wá sé xa mì.

Awonɔ̀-bokónó bé jl̀ :
”Un wa z̀n glè (wè), un z̀n mɛ d́ hù ă.
A hù mɛ metɔ̀n ĺ, yè nà hu wè,
Tón sin gle ce m̀ nùhéngblét́ !
Z̀n m̃ yi trolo ma yi Fa ce trolo,
A taa wa d̀ d̀d̀ wè nu yè nà wa sè,
Nu yè ko wa jà hwɛ d̀ gbé bo wa yĺ mi o,
Agbomé glé ́, kun nyi Kana gblé o.

A gòn gle ce 3 yè na lé nu mì”.

Un zòn mò bo yì xòntòn ce sin gle mè,
Un yì b’è dè: - xòntòn ko wa gle à ?
Nye dè : - een mì ko jà gle.
Fyosi, nye un jà gle bà adàn ka gbo mì.”
”- Été wé je bà mì ma na gló ?”
Kpón, mi wa sè gbe è alenu-xòntòn do é.
Nye dè hwenu mì fón bo jà gle wè
Un lín tamè na hù agbanlin,
Bò tu dè nu gbawun, bà un hù gbetó,
Éné 3 wè un lín bo dè a nà sé xa mì.

Alenu-xòntòn ka lín tamè,
É dè : ”- Fyosi, medé na ko sè din...”
Un dè nye ma dè nu medé sé ne.
Un d’akla tòn, un kun ko jla o.
Alenu-xòntòn byó xòmè.
É b’ahàn nu mì dè nyi bo nù :
”E wà dagbe, ahan jén nò gbo né,
E ka 3 wà nyanya, ahan jén nò gbo né.”
É byó xòmè, bo 3 alín tón tòn,
É yló adjimevi tòn Bokó :
”Ma yì zun mè bo kùn mì ’tín dè bo wa.”
Vì 3 dè : ”Daa, gbo nu ma yì kun nu wè.”
É dè : ”Nye dèsu un na yì kùn,
Kpón, à kún na mò zinzin tòn bo na kun wa o.”

Mi kplé bo jè zun 3 mè,
Bò alenu-xòntòn wa jlé do tòn,
É jlé do tòn bo jè do kun ji né,
Alenu-xòntòn ka kùn do vò,
É dè : ”Mì na jlé cyó kpón,
Dó un taa wa kùn dò lo bà cyó na xá.”
Nye dè gbedé, nye kun na yì o,
Nye ko hu me bà wùtu ko tulu mì.

Cyó zé gbé alenu-xòntòn xwè,
 Bo wa mò sinhwlen dọ gbèhan gló.
 - Fyósi, ani djiè a nọ dọ è ?
 Un dọ: "gbọ nu ma tinmé nu wè :
 Dù a na dọ hũn, bo dọ bì sésé,
 Sa wè a na sà hũn, bo sà bì sésé,
 Un kun bà lan tòn dẹ na mó vóvó o.

Kpón asi e tó wé ka zón gle mì,
 Bò asi e tó wé ka zón glè,
 Bò awonọ-bokónọ zón gle tòn,
 Co bò alenu-xòntòn ló zón gle mì,
 Yè kplé zón mì Aja 'xi gbe nẹ.
 Lěe un dẹ d'asi e tó xome e wè,
 Nye dẹ do tòn un wa ba kpòn,
 Un ka ko mò do tòn bo dọ xòntòn nyó dín !
 Xòntòn ko nyó, alenu-xòntòn ma nyó à ?
 Adǎn gbo mẹ hwenu wè xòntòn nọ nyó.

Hansinọ Fyósi wé kpà, bo jì

Hansinọ Fyósi

« Xòntòn nyó » wé nyí hàn e zé hansinọ Fyósi sín nyikó yì jí tawùn é. Mě wé ka nyí hansinọ Fyósi ?

Glexwé wè e jì i dẹ, dọ xwè 1925 mè. Nyikó tòn tawun ọ wé nyí Filipu ADUNVO. Sín yákpọvu mẹ wé nuxixo ko byọ ayi mẹ n'í, dọ tó ọ nọ xò hũn dọ Ajogbó-gbẹ Glexwe tòn mè, b'é nọ xwedo tó ọ yì nù xo gbe.

Eè Filipu dọ xwè afótòn-nukún-atòn ọ, é dọ linlín dọ dín ọ, hwenu su nú emi ló na dọ hũngbé emitòn ; b'é kplé dónkpẹvu-acosú Masexwè tòn dẹ lẹ dọ Glexwe finẹ, bò ye jẹ Lónbà xo jí. Finẹ wè Filipu ADUNVO jènyí dẹ, bó huzú Selí.

Yě dọ nù xo wé kaka jẹ xwè 1950 mè, bò Selí wá dọ ayi xomè bo kpón gudó bo mọ dọ nuxixo kedẹ kún kplá mẹ tòn ó ; lé nú e ma bà àzọ dẹ d'ákpá bó sọ hèn medesunọ ná a ó, é kún nyó ó. Alxwixwè dọ macinù mè ka ko nọ viví n'í, lo bọ, nú mede sín zomọ

gblé dò Glexwe fine ɔ, e nɔ yi mɔ ɛ b'é nɔ xixedó dèján. Ene ɔ we zón b'é wa yi Kutonu, bó m̀ mekanisyen sín azó d̀ azowatèn S.T.I.-T.P. tɔn.

É d̀ mekanisyen sín azò ɔ wa we co ɔ, nùxixó sín linlin ɔ kpo d̀ ayi mɛ n'i. Fine wè é lé kplé Glexwenu dè le dè, bɔ ye dó Avɔgan-gbé d̀okpó, bó sùn nyí i d̀ « NYAWOVA » (nùgbó ɔ dje wá è). B̀ édesunɔ lé vó jè nyí bó huzú FYOSí. H̀n nukɔntɔn é kpa d̀ gbě né ɔ mɛ ɔ we nyí « Kpase-Glewɛnù », b̀ han ne ɔ d̀ xó dó yovó yehhwenɔgán d̀axó Daagà sín kuku wú. B'é wá kpà « Taksi-kwe », cobɔ h̀n gègè devo le wa jè fine. Xwè 1956 mɛ wè é kpà h̀n è m̀ só dó d̀ flínflín i na we d̀ fí din e : « Xɔntɔn nyó »

M̃ jén wè gbɛ ɔ kó jɔ sín dò, b̀ èè gbédán dè ma ko gbo wè à ɔ, b̀ nu ka le nyó nu we ɔ, xɔntɔn towe le na d̀ kpó ! bó na kpé tánmè tánmè, ká m̀, go m̀ : « *E mlá xlonɔ d̀ tɔ cyɔnu : hwi jén we d̀ m̀ nyí we daã.* » ; n'í ma gble do we o wè. L̃ wè ka d̀ flanse-yovo le sí b̀ ye nɔ dó:

“M̀ bí ná d̀ emi nyí xɔntɔn towe: yè ma blé we nú à gb'ádò dó yè wú ó !

“ Xɔntɔn, xɔntɔn nɔ nyó d̀ dó nu wú; xɔntɔn le jén we hán.”

Ene ɔ wutu wè Fyosi d̀: “Adangbome hwenu wè xɔntɔn nɔ nyó”

J.-N. Alidenu-Vinyóqè